

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาและความสำคัญ

ภายใต้สภาพทางเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เราไม่อาจละเลยความสำคัญของภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศอันประกอบด้วยธุรกรรมทั้งทางการค้าและการเงินที่นับวันจะทวีความสำคัญมากขึ้นต่อพัฒนาการทางเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ โดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนาอย่างประเทศไทย โดยการทำธุรกรรมระหว่างประเทศนั้นมีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องประเมินทิศทางและผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจในต่างประเทศและอัตราแลกเปลี่ยนซึ่งมีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อทั้งความสามารถในการทำกำไรและความอยู่รอดของหน่วยเศรษฐกิจต่างๆ

สำหรับประเทศไทยที่ประสบปัญหาการขาดดุลการค้าและการขาดดุลบัญชีเดินสะพัดมาอย่างต่อเนื่อง(ก่อนการเปลี่ยนระบบอัตราแลกเปลี่ยนมาเป็นระบบอัตราแลกเปลี่ยนลอยตัวภายใต้การควบคุม) ทำให้มีภาระหนี้ทั้งภาครัฐและเอกชนสะสมเป็นจำนวนมาก ประเด็นในด้านความเหมาะสมของระดับราคาภายในประเทศและอัตราแลกเปลี่ยนที่เป็นอยู่จึงถือเป็นประเด็นเชิงนโยบายทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญยิ่ง¹ ซึ่งแม้ว่าดุลการชำระเงินของประเทศโดยรวมจะมีการเกินดุลอย่างค่อนข้างต่อเนื่องในช่วงก่อนวิกฤตการณ์ทางการเงินในช่วงปี 1997 แต่สาเหตุของการเกินดุลก็มาจากการเกินดุลในบัญชีทุน (Capital Account) ที่มีขนาดมากกว่าการขาดดุลในบัญชี

¹ ได้มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าการดำเนินนโยบายอัตราแลกเปลี่ยนของผู้วางนโยบายการเงินของประเทศไทยในช่วงที่ใช้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนแบบตะกร้าเงินเป็นไปในทางที่มีการปล่อยให้อัตราแลกเปลี่ยนที่แท้จริงอ่อนค่าลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปเพื่อเพิ่มความสามารถทางการแข่งขันของภาคการผลิตเพื่อการส่งออก ซึ่งการบริหารอัตราแลกเปลี่ยนในลักษณะนี้ถูกใช้ในหลายประเทศที่มีนโยบายเศรษฐกิจแบบเน้นการส่งออกเป็นหัวจักรลากจูงเศรษฐกิจ (Export-Led Growth) การใช้นโยบายในลักษณะนี้เป็นที่เชื่อกันว่าเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญประการหนึ่งที่น่ามาสู่ความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งในแง่เศรษฐกิจระหว่างประเทศและความเติบโตในภาคการผลิตสินค้าประเภท Traded Goods โดยเฉพาะนับตั้งแต่กลางทศวรรษ 1980 เป็นต้นมาซึ่งอาจดูได้จากสัดส่วนของภาคการผลิตที่เน้นการส่งออกต่อ GDP ได้เพิ่มเป็นเท่าตัวจากประมาณ 14% ในปี 1986 มาเป็น 29% ในปี 1990 (Chaiwat Wibulswasdi (1986))

เดินสะพัด การขาดดุลบัญชีเดินสะพัดในลักษณะนี้มีความหมายว่าเราใช้จ่ายเกินกว่าความสามารถทางการผลิตในปัจจุบัน และหากพิจารณาตามหลักการ Intertemporal Trade² แล้วย่อมเป็นไปได้ที่ประเทศหนึ่งจะมีการขาดดุลในดุลบัญชีเดินสะพัดได้อย่างตลอดกาล เงินทุนที่ไหลเข้ามาชดเชยการขาดดุลบัญชีเดินสะพัดยังถือเป็นทรัพย์สินของผู้มีถิ่นฐานนอกประเทศไม่ว่าจะอยู่ในรูปเงินทุนระยะยาว เช่น การลงทุนทางตรงจากต่างประเทศ หรือเงินทุนระยะสั้นถึงสั้นมาก เช่น เงินกู้จากต่างประเทศ หรือ เงินที่ไหลเข้ามาเพื่อเก็งกำไรส่วนต่างอัตราดอกเบี้ยระหว่างประเทศ หรือในราคาสินทรัพย์ที่มีสภาพคล่องอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในระยะหลังที่เงินทุนไหลเข้าโดยมากมักเข้ามาในรูปที่มีใช้การลงทุนทางตรงจากต่างประเทศทำให้การพึ่งพิงแหล่งเงินทุนเพื่อมาชดเชยการขาดดุลบัญชีเดินสะพัดมีเสถียรภาพต่ำลงอย่างน่าเป็นห่วง กระแสเงินอาจหยุดไหลเข้าหรือถอยกลับได้อย่างง่ายดายดังเช่นประสบการณ์ที่เป็นอยู่ในช่วงปี 1997-1998 อันเกิดจากการขาดความเชื่อมั่นในความสามารถในการชำระหนี้ของประเทศโดยรวม

ทฤษฎีที่อธิบายความสัมพันธ์ของราคาเปรียบเทียบระหว่างประเทศที่มักถูกใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินความเหมาะสมของนโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่รู้จักกันมานาน ได้แก่ กฎราคาเดียว (Law of One Price :LOP) และสมมติฐานอำนาจซื้อระหว่างประเทศ (Purchasing Power Parity :PPP) ซึ่งหลักการทั้งสองนั้นนอกจากจะมีความสำคัญในตัวเองทั้งในแง่ของการอธิบายความเชื่อมโยงของตัวแปรราคาภายในประเทศ , ตัวแปรราคาของต่างประเทศ และค่าเงินในระดับจุลภาคและมหภาคแล้ว ยังมีความเชื่อมโยงไปถึงประเด็นการมีประสิทธิผลของการแทรกแซงระบบเศรษฐกิจของภาครัฐและการประเมินผลกระทบของปัจจัยที่ไม่คาดคิด (Shock) รวมทั้งในกรณีหลักการ PPP ยังเป็นตัวกลางที่สำคัญในทฤษฎีของสำนักการเงินและเป็นจุดสนใจของทฤษฎีต่อเนื่องอีกหลายทฤษฎีอีกด้วย

ในช่วงหลายสิบปีนับจากที่ประเทศต่างๆ เริ่มหันมาใช้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนแบบลอยตัว ตั้งแต่ประมาณปี 1973 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมของอัตราแลกเปลี่ยนที่ปรากฏในตลาดค่าเงินตราระหว่างประเทศและอัตราแลกเปลี่ยนที่แท้จริงในหมู่นักเศรษฐศาสตร์ชั้นนำได้เปลี่ยนจากหน้ามือเป็นหลังมือ ในช่วงแรกของต้นทศวรรษ 1970 มีความเชื่อกันอย่างกว้างขวางว่าอัตราแลกเปลี่ยนจะมีเสถียรภาพสูงไม่เพียงแต่ในระยะยาวเท่านั้น แต่รวมไปถึงอัตราแลกเปลี่ยนในระยะสั้นด้วย รวมทั้งเป็นที่คาดกันว่าจะปรากฏความสัมพันธ์ที่มีเสถียรภาพและสามารถทำนายได้ระหว่างอัตราแลกเปลี่ยนและปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่สำคัญบางตัว เห็นได้ชัดจากข้อเสนอของ

² Obstfeld , Maurice and Rogoff , Kenneth .(1996) Foundations of International Macroeconomics (Cambridge , Massachusetts London , England. MIT Press).

Milton Friedman and A. J. Schwartz (1963)³ ที่กล่าวถึงความเชื่อในความมีเสถียรภาพของอัตราแลกเปลี่ยนที่แท้จริงโดยรวมๆ แม้จะยอมรับว่ามีความผันผวนในอัตราแลกเปลี่ยนที่แท้จริงค่อนข้างมากในหลายๆช่วงเวลาก็ตาม (ความเบี่ยงเบนจากค่าดุลยภาพของอัตราแลกเปลี่ยนที่แท้จริงเป็นตัวสะท้อนถึงการที่อัตราแลกเปลี่ยนตลาด ราคาสินค้าในประเทศ และราคาสินค้าในต่างประเทศ มีความเบี่ยงเบนออกจากค่าดุลยภาพในระยะยาวด้วยเช่นกัน) และได้ยกตัวอย่างอัตราแลกเปลี่ยนที่แท้จริงระหว่างดอลลาร์สหรัฐกับเงินปอนด์สเตอร์ลิงของอังกฤษตลอดช่วง 79 ปี (1871-1949) เพื่อสนับสนุนมุมมองดังกล่าว โดยกล่าวว่าในช่วงเวลานั้นแม้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในโครงสร้างเศรษฐกิจและการพัฒนาของประเทศสหรัฐอเมริกา , สถานภาพของประเทศอังกฤษในระบบเศรษฐกิจโลก , โครงสร้างทางการเงินภายในของทั้งประเทศสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ , ระบบการจัดการและความสัมพันธ์ทางการเงินระหว่างสองประเทศนี้ เป็นต้น ก็ตาม แต่แทนที่การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้รวมทั้งการเกิดสงครามโลกถึงสองครั้ง และความคลาดเคลื่อนทางสถิติในการจัดทำดัชนีราคา จะก่อให้เกิดความผันแปรอย่างมากกับอัตราแลกเปลี่ยนที่แท้จริง ก็กลับกลายเป็นในทางตรงกันข้าม ในแง่ที่เมื่อให้ปี 1929 เป็นปีฐานที่อัตราแลกเปลี่ยนที่แท้จริงมีค่าเท่ากับ 100 ค่าดัชนีอัตราแลกเปลี่ยนที่แท้จริงมีการแกว่งตัวอยู่ระหว่าง 84-111 เท่านั้นตลอดช่วงเวลาถึง 79 ปี ที่พิจารณา

อย่างไรก็ตาม จากประสบการณ์ที่ผ่านมาหลังจากนั้นระยะหนึ่งของระบบอัตราแลกเปลี่ยนลอยตัว ความเชื่อเหล่านั้นก็ได้มลายหายไป Rudiger Dornbusch and Jacob A. Frankel (1987)⁴ ได้ให้คำอธิบายพฤติกรรมอัตราแลกเปลี่ยนในช่วงระบบอัตราแลกเปลี่ยนลอยตัวในประเทศต่างๆไว้ว่า อัตราแลกเปลี่ยนที่ปรากฏอยู่ในตลาดมีความผันผวนมากกว่าที่นักเศรษฐศาสตร์คาดไว้มาก และความผันผวนนั้นมากกว่าที่ควรจะเป็น และมากกว่าที่จำเป็นต้องเป็น ผู้ทำธุรกรรมเกี่ยวกับอัตราแลกเปลี่ยนจำนวนมากมีความเชื่อว่าทิศทางของอัตราแลกเปลี่ยนถูกผลักดันโดยปัจจัยทางจิตวิทยาและพลวัตอื่นๆในตลาดมากกว่าอิทธิพลของปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ

³ Friedman , M. and Schwartz , A. J.(1963)" A Monetary History of the United States 1867-1960." Princeton University for the NBER , Princeton. quoted in James R. Lothian and Mark P. Taylor. (1997)"Real Exchange Rate Behaviour." Journal of International Money and Finance. 16(6):945-954.

⁴ Dornbusch , Rudiger and Frankel , Jacob A.(1987)" The Flexible Exchange Rate System , Experience and Alternative." NBER Working Paper No.2464. quoted in Kenneth Rogoff.(1996) "The Purchasing Power Parity Puzzle." Journal of Economic Literature. XXXIV:647-68.

Paul R. Krugman (1978)⁵ ได้กล่าวว่ามีหลักฐานบางอย่างที่ยืนยันว่าสมมติฐานอำนาจซื้อระหว่างประเทศเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะอธิบายพฤติกรรมอัตราแลกเปลี่ยนทั้งหมดได้ เนื่องจากความผันแปรของอัตราแลกเปลี่ยนจากค่าที่ควรเป็นตามหลักอำนาจซื้อระหว่างประเทศมีขนาดใหญ่ , ค่อนข้างถาวร และดูเหมือนว่าจะมีขนาดใหญ่กว่าปกติในประเทศที่มีนโยบายการเงินไม่มีเสถียรภาพ ความเชื่อมั่นที่ตกต่ำในหลักการทางทฤษฎีนี้ได้รับการยืนยันสำคัญด้วยการทดสอบทางเศรษฐมิติมาตรฐานในช่วงนั้นซึ่งมักทำในรูปการทดสอบ Unit Root Test ในอัตราแลกเปลี่ยนที่แท้จริง ดังนั้นในช่วงต้นทศวรรษ 1980 จึงดูเหมือนว่าสมมติฐานอำนาจซื้อระหว่างประเทศจะถูกมองว่าล้มเหลวโดยสิ้นเชิง

ถึงกระนั้นก็ตาม ในปัจจุบัน จากการที่เราได้รับข้อมูลจำนวนมากขึ้นเกี่ยวกับพฤติกรรมของอัตราแลกเปลี่ยนอย่างต่อเนื่องมานานพอสมควร⁶ รวมทั้งได้มีการนำเทคนิคทางเศรษฐมิติและการจัดการข้อมูลใหม่ๆมาใช้ทำให้เราสามารถมองเห็นและพิสูจน์ความสัมพันธ์ของอัตราแลกเปลี่ยนกับปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่สามารถคาดการณ์ได้ได้อย่างเด่นชัดขึ้น อย่างน้อยก็ในระยะกลางถึงยาวอันนำมาสู่ความเชื่อต่อในความสัมพันธ์ของปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจกับอัตราแลกเปลี่ยนอีกครั้ง ซึ่งแนวคิดของกฎราคาเดียวและสมมติฐานอำนาจซื้อระหว่างประเทศก็เป็นหนึ่งในแนวคิดทางทฤษฎีที่เก่าแก่ที่สุดที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์และยังคงถูกนำมาทดสอบเพื่อปรับใช้ในการอธิบายความสัมพันธ์ดังกล่าวเสมอมา

⁵ Krugman , Paul R.(1978)" Purchasing Power Parity and Exchange Rate , Another Look at the Evidence." Journal of International Economics. 8:397-407. quoted in James R. Lothian and Mark P. Taylor.(1997)"Real Exchange Rate Behaviour." Journal of International Money and Finance. 16 (6):945-954.

⁶ D.H. Papell and H. Theodoridis (1998)⁶ พบว่า จากการใช้ช่วงข้อมูลตัวอย่างในขนาดต่างๆโดยช่วงข้อมูลเริ่มจากปี 1973 และจบในช่วงปี 1988 ถึง 1996 ปรากฏว่าเมื่อมีการเพิ่มช่วงเวลาของตัวอย่างคือจากตัวอย่างจบในปี 1988 ก็เพิ่มจุดจบมาเรื่อยๆจนถึงปี 1996 เรายังสามารถที่จะยืนยันสมมติฐานอำนาจซื้อระหว่างประเทศว่ามีนัยสำคัญทางสถิติได้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งผลการศึกษาส่วนนี้ตรงกับของ Akhtar Siddique and Richard J. Sweeney (1998)

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

วัตถุประสงค์หลักของการศึกษา คือ การทดสอบกฎราคาเดียวและสมมติฐานอำนาจซื้อ ระหว่างประเทศในเชิงประจักษ์ โดยให้ความสำคัญกับผลการวิเคราะห์สมมติฐานอำนาจซื้อ ระหว่างประเทศ ที่ได้จากการทดสอบข้อมูลราคาในระดับรวมของประเทศอันเป็นการศึกษาระดับมหภาค และผลการวิเคราะห์กฎราคาเดียว ที่ได้จากการทดสอบข้อมูลรายกลุ่มสินค้าและรายสินค้าซึ่งเป็นการศึกษาระดับจุลภาค เพื่อให้เกิดความเข้าใจในประสิทธิผลของกฎและสมมติฐานในทางปฏิบัติอย่างเป็นระบบอันจะนำมาสู่ข้อสรุปและข้อเสนอแนะต่อไปในที่สุด

ขอบเขตทางการศึกษา

ศึกษากฎราคาเดียวและสมมติฐานอำนาจซื้อระหว่างประเทศในกรณีประเทศไทยกับประเทศภายนอกที่มีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับประเทศไทย ในช่วงปลายทศวรรษ 1970 ถึงเดือนตุลาคม ปี 1999 โดยขนาดของข้อมูลที่ทดสอบในแต่ละคู่ประเทศและคู่สินค้าจะขึ้นอยู่กับแหล่งที่ให้ข้อมูลเป็นสำคัญ การทดสอบจะทำในรูปแบบที่พิจารณาความสัมพันธ์ของราคาสินค้าในประเทศไทยในฐานะที่เป็นตัวแปรตามกับราคาสินค้าในต่างประเทศที่ถูกแปลงมาอยู่ในรูปสกุลเงินบาทแล้วในฐานะตัวแปรนำ ภายใต้มุมมองที่ประเทศไทยเป็นประเทศเล็ก ราคาสินค้าในต่างประเทศจึงเป็นปัจจัยภายนอกที่ถูกกำหนดมาให้ รวมทั้งการใช้ข้อมูลในช่วงเดือนกรกฎาคม 1997 ถึง ธันวาคม 2000 เพื่อทดสอบสมมติฐานอำนาจซื้อระหว่างประเทศเพิ่มเติมโดยทดสอบเปรียบเทียบระหว่างรูปแบบที่ราคาสินค้าในต่างประเทศที่ถูกแปลงมาอยู่ในรูปสกุลเงินบาทแล้วเป็นตัวแปรนำกับรูปแบบที่อัตราแลกเปลี่ยนเป็นตัวแปรนำ เทคนิคทางเศรษฐมิติที่ใช้ ได้แก่ Engel and Granger Two-Step Cointegration Approach

กรณีของกฎราคาเดียว การทดสอบจะประกอบด้วยข้อมูลราคา 2 ประเภท ได้แก่ ข้อมูลราคารายกลุ่มสินค้า (Classified by Groups) และข้อมูลราคาสินค้ารายประเภท (Classified by Products) โดยหลักการจับคู่สินค้าระหว่างประเทศจะเลือกกลุ่มสินค้าหรือประเภทผลิตภัณฑ์ที่มีรายชื่อหรือชนิดสินค้าใกล้เคียงกันระหว่างประเทศมาทดสอบเป็นคู่ๆไป กรณีของสมมติฐานอำนาจซื้อระหว่างประเทศก็เช่นเดียวกัน โดยข้อมูลราคาที่ใช้จะปรากฏในรูปดัชนีราคา รวม ในส่วนของประเทศไทยข้อมูลราคาทั้งหมดที่ใช้จะเป็นราคาขายส่งในประเทศ ขณะที่ข้อมูลราคาของต่างประเทศจะเป็นราคาขายส่งและราคาผู้ผลิตเป็นหลักในส่วนของ การทดสอบสมมติฐานอำนาจ

ซื้อระหว่างประเทศ และทางด้านการทดสอบกฎราคาเดียวจะเป็นราคาละประเภท อันได้แก่ ราคาขายส่ง, ราคานำเข้า, ราคาส่งออก และราคาตามสัญญาซื้อขายแบบส่งมอบทันทีในตลาด โภคภัณฑ์หลักๆของโลก เป็นต้น

ประโยชน์ทางการศึกษา

เนื่องจากในช่วงที่ผ่านมาการนำกฎราคาเดียวและสมมติฐานอำนาจซื้อระหว่างประเทศไปใช้ในทางปฏิบัติของผู้ศึกษาจำนวนมากโดยเฉพาะในประเทศไทยมิได้เกิดจากความเข้าใจที่ชัดเจนเพียงพอในข้อจำกัดของอำนาจการอธิบายของทฤษฎีและความบิดเบือนของข้อสมมติทางทฤษฎีจากความเป็นจริง ทำให้การวิเคราะห์ผลการศึกษาที่ออกมาไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร รวมทั้งการศึกษากฎราคาเดียวและสมมติฐานอำนาจซื้อระหว่างประเทศส่วนใหญ่เป็นการศึกษาด้วยข้อมูลของประเทศแถบตะวันตกซึ่งมีความแตกต่างเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจกับประเทศไทยเป็นอย่างมาก⁷ การอ้างอิงถึงข้อสรุปที่ได้จากการศึกษาเชิงประจักษ์ของงานศึกษาเหล่านี้จึงมีข้อจำกัดและอาจไม่เหมาะสมต่อการนำมาใช้กับประเทศไทย ดังนั้นประโยชน์ที่สำคัญของการศึกษานี้จึงเป็นการทำให้ทราบถึงความถูกต้องและระดับความสามารถทางทฤษฎีของกฎราคาเดียวและสมมติฐานอำนาจซื้อระหว่างประเทศในเชิงประจักษ์อย่างครอบคลุมทั้งในระดับมหภาคและจุลภาคของราคาสินค้าสำหรับกรณีประเทศไทย เพื่อการนำกรอบแนวคิดทางทฤษฎีไปใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบายและนำมาสู่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับข้อจำกัดทางทฤษฎี

⁷ Froot and Rogoff (1995) ได้ให้ข้อสังเกตว่าการศึกษาอัตราแลกเปลี่ยนในงานวิจัยต่างๆมักเป็นการเปรียบเทียบเฉพาะในกลุ่มประเทศที่มีรายได้สูงเมื่อเทียบกับส่วนอื่นๆของโลก ดังนั้นจึงมีความคลุมเครือว่าหลักการ LOP และ PPP จะสามารถถูกทดสอบว่ามีอิทธิพลในทางปฏิบัติระหว่างคู่ประเทศที่มีความแตกต่างกันในระดับรายได้และอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมากหรือไม่ ดังเช่นแนวคิด Balassa-Samuelson Effect ที่กล่าวว่า PPP จะไม่เป็นจริงแม้ในระยะยาวระหว่างประเทศที่มีความแตกต่างอย่างมากในระดับรายได้และความเติบโตทางเศรษฐกิจอันเป็นผลของความแตกต่างในการเพิ่มขึ้นของผลิตภาพการผลิตระหว่างสาขาการผลิตในแต่ละประเทศ ซึ่ง PPP จะไม่เป็นจริงอย่างยิ่งเมื่อใช้ราคาประเภทที่มี Non-Traded Goods Component รวมอยู่ มาก เช่น กรณี Argentina Peso ต่อดอลลาร์สหรัฐและปอนด์อังกฤษช่วงต้นคริสต์ศตวรรษ 2000 ปฏิเสธ PPP แม้จะใช้ข้อมูลยาวกว่า 70 ปี ในการศึกษา และกรณีเงินเยนญี่ปุ่นต่อดอลลาร์สหรัฐช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่อัตราแลกเปลี่ยนที่แท้จริงมีการแข็งค่าขึ้นอย่างมากซึ่ง Ronald I. McKinnon (1971), Richard C. Marston (1987), David Hsieh (1982), Maurice Obstfeld (1993), Patrick K. Asea and Enrique G. Mendoza (1994) และ Jose De Gregorio, Alberto Giovannini and Holger C. Wolf (1994) กล่าวสนับสนุน